

# Gender en klimaat wereldwijd

samenstelling: Brigitte Rys

*Al in 1992 benadrukte de VN-conferentie van Rio over milieu en duurzame ontwikkeling hoe belangrijk het is om vrouwen te integreren in het beleid en in de programma's voor duurzame ontwikkeling<sup>1</sup>. Toch is het genderperspectief met betrekking tot de klimaatverandering een nieuw gegeven voor veel onderzoekers, politici, vertegenwoordigers van milieubewegingen. Als het genderspectief in klimaatdebatten aan bod komt worden vrouwen vaak gezien als slachtoffer van de gevolgen van de klimaatverandering. Vrouwen worden zelden aangesproken als experts die met hun inzichten en ervaring het klimaatbeleid vorm kunnen geven. Maar stilaan begint het tij te keren. Bij vrouwenorganisaties en wetenschappers dringt het besef door dat gender een belangrijke rol speelt in de aanpak van de klimaatverandering. Hierna vind je enkele voorbeelden.*

## Energie



foto Ulrike Röhr:

[http://www.vrouwenmaatschappij.be/vm/nieuwsbrief/nieuwsbrief\\_VM\\_juni2008.html](http://www.vrouwenmaatschappij.be/vm/nieuwsbrief/nieuwsbrief_VM_juni2008.html)

De Duitse klimaat- en genderexperte **Ulrike Röhr**, projectleider van Genanet<sup>2</sup>, benadrukte tijdens een recent debat over gender, energie en klimaat<sup>3</sup> het belang van genderanalyse bij het uitstippelen van een duurzaam energiebeleid.



In de geïndustrialiseerde wereld kijken vrouwen anders aan tegen de keuzemogelijkheden voor energieproductie. Er zijn genderverschillen in risicoperceptie. Mannen opteren volop voor kernenergie, vrouwen be-

seffen meer de gevaren van nucleair afval en hebben meer oog voor gezondheidsrisico's. Er zijn genderverschillen met betrekking tot hernieuwbare energie. De technologie om hernieuwbare energie te produceren is niet aangepast aan de behoeften van vrouwen, financieringsprogramma's sluiten vrouwen uit, minder vrouwen hebben technische kennis. Er is ook een attitudeverschil. Vrouwen denken meer aan de praktische bezwaren en de extra werklust die hernieuwbare energie met zich kan brengen.

Röhr ziet ook genderverschillen in de gevolgen van de privatisering van de energiemarkt. De liberalisering van de energiemarkt in Europa ging gepaard met jobverlies en afbouw van het gelijkkansenbeleid, met prijsstijgingen voor de kleine consument en prijsdaling voor industriële afnemers en met een verschuiving van de verantwoordelijkheid voor basisbehoeften van de overheid naar de privé industrie. Dit gaat ten koste van economisch zwakkeren, een categorie waartoe heel wat vrouwen behoren.

## Klimaatverandering en milieu

Beleidsinstrumenten die ingezet worden om de uitstoot van broeikasgassen wereldwijd te reduceren, worden vaak voorgesteld als genderneutraal, terwijl dat niet zo is. Veel klimaatprojecten gericht op de derde wereld sturen aan op fundamentele wijzigingen in landgebruik. De Marrakech - akkoorden<sup>4</sup> over landgebruik en bosbouw verbieden gebruik van hout als brandstof om ontbossing tegen te gaan, ondanks het feit dat wereldwijd twee miljard vrouwen hiervan afhankelijk zijn. Hogere deelname van vrouwen in de besluitvorming in noord en zuid is daarom essentieel.

Als gevolg van de verschillende sociale rol en arbeidsverdeling tussen vrouwen en mannen, is de mogelijkheid om broeikasgassen te verminderen anders voor vrouwen en mannen. Klimaatveranderingen zorgen voor een bijkomende belas-

ting van vrouwen in de derde wereld. Ze moeten alsmaar meer tijd besteden aan het voorzien in de basisbehoeften van het gezin: brandstof, water. Daardoor hebben ze minder tijd voor scholing of sociale participatie en om een inkomen en welstand te verwerven. Dat beïnvloedt de genderverhoudingen.

Anderzijds beschikken vrouwen in het zuiden over een rijke ervaring en kennis van de natuur en over betere overlevingsstrategieën. Vrouwen hebben een andere expertise dan mannen. Die kennis moet gevaloriseerd worden door vrouwen een stem te geven in het klimaatdebat.

### Gender en financiering

Tijdens een lezing<sup>5</sup> die Urike Röhr gaf voor *Women in Europe for a Common Future* (WECF)<sup>6</sup> in februari 2008, stelde ze dat de financiering van het klimaatbeleid helemaal gedomineerd wordt door mannelijke macht en mannelijk denken. Dit moet dringend gereorganiseerd vanuit een genderperspectief.

Bij het opstellen van klimaatprogramma's<sup>7</sup> kiezen mannen bij voorkeur voor marktgedreven oplossingen, zoals de handel in CO<sub>2</sub>-emissierechten<sup>8</sup>. Het positieve effect op het klimaat van dergelijke mechanismen is twijfelachtig. Ze houden daarbij geen rekening met de behoeften en de bestaansmiddelen van lokale gemeenschappen, vrouwen, landloze boeren en armen in de ontwikkelingslanden.

Vrouwen laten wereldwijd een kleinere ecologische voetafdruk na dan mannen, zo blijkt uit Johnsson-Lathams onderzoek. Vrouwen veroorzaken minder milieuschade en minder klimaatverandering. Mannen, vooral rijke mannen in rijke én arme landen, hebben meer toegang tot productie- en consumptiemiddelen en tot mobiliteit (vliegtuigreizen, autobezit). Vrouwen in de ontwikkelingslanden consumeren minder en verplaatsen zich minder bij gebrek aan middelen. Mannen zijn globaal verantwoordelijk voor meer CO<sub>2</sub> - uitstoot dan vrouwen. Op het vlak van mobiliteit zijn meer investeringen nodig in duurzaam en genderrechtvaardig openbaar vervoer. Vrouwen moeten meer betrokken worden in de besluitvorming rond mobiliteit.

Johnsson-Lathams studie toont aan hoe groot het effect van genderverschillen is op duurzame ontwikkeling. De auteur benadrukt het belang van de sociale dimensie van duurzaamheid en pleit voor generevenwichtige welvaartsmodellen. Deze modellen laten welzijn en geluk minder afhangen van de consumptie van goederen, en meer van diensten die de gezondheid bevorderen, die stress verminderen en die de productieve en reproductieve werklast van mensen, zeg maar vrouwen, verminderen. Vrouwen zijn immers onevenredig zwaar belast in beide domeinen.



## Gender en ecologische voetafdruk

**Gert Vandermosten, beleidsmedewerker bij Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling<sup>9</sup> (VODO), vestigt de aandacht op een interessante studie, gepresenteerd door de Zweed Gerd Johnsson-Latham op de VN-Commissie voor Duurzame Ontwikkeling van september 2007 in New York.**

Johnsson-Latham onderzoekt in welke mate genderverschillen bestaan op het vlak van een ecologisch duurzaam levenswijze<sup>10</sup>. Hij stelt verschillen vast in mannelijke en vrouwelijke consumptiepatronen, leefstijlen, in de toegang tot macht en economische middelen en ziet de gevolgen daarvan op het milieu en op klimaatveranderingen.

*The purpose of the study is to bring out often-neglected facts concerning dissimilarities in the lifestyles and consumption patterns of women and men, and thus in their environmental impact, by describing how men, primarily through their greater mobility and more extensive travel, account for more carbon dioxide (CO<sub>2</sub>B) emissions than women, in both rich and poor countries. The study points to how a changed behavior among men – notably rich men who are decision-makers - can be crucial in addressing climate change and in enhancing the opportunities of all human beings to enjoy sustainable development. Gerd Johnsson-Latham*



## Women for Climate Justice



**Gendercc – Women for Climate Justice<sup>11</sup> is een wereldwijd kennisplatform en expertennetwerk rond gender en klimaatverandering.**

Dit vrouwennetwerk stelde een eisenbundel op voor een meer gender-evenwichtige financiering van klimaatprogramma's en projecten.

- Geen marktgedreven financieringsmechanismen meer. Wel financieringssystemen die sociale en genderrechtvaardigheid waarborgen en niet schadelijk zijn voor lokale gemeenschappen en voor vrouwen, wat vele bestaande projecten wel zijn;
- In de plaats moeten betrouwbare donorfondsen opgericht worden met geld van CO2-belastingen of heffingen op emissierechtenhandel. Het geld moet toegekend worden op basis van gendergevoelige criteria: uitroeien van extreme armoede (millenniumdoelstelling 1) en gendergelijkheid en empowerment van vrouwen bevorderen (millenniumdoelstelling 3);
- Projecten selecteren die vrouwen toegang geven tot technologie voor propere en duurzame energie, technologie die gezondheidsrisico's terugdringt en energievoorziening voor het huishouden lichter maakt;
- Minstens 20% van de geldmiddelen moet gaan naar projecten die uitsluitend gericht zijn op vrouwen en ontworpen en uitgevoerd door vrouwen of gender experts;
- Grondoorzaken van klimaatverandering moeten aangepakt worden via de financieringsmechanismen. Die grondoorzaken zijn: levenswijze, overconsumptie en productiemodelen in geïndustrialiseerde landen en genderongelijkheid wereldwijd.

- **energieproductie:** minstens een derde vrouwen in alle adviesraden, studiegroepen, overheidsinstellingen en raden van bestuur van beursgenoteerde energieproducenten; meer vrouwen in technologische functies zowel in de klassieke energieproductie als in de productie van hernieuwbare energie;

- **klimaatverandering en het zuiden:** Belgische politiek inzake ontwikkelingshulp moet rekening houden met strategische adviezen van de Commissie Vrouwen en Ontwikkeling<sup>12</sup>

- **mobiliteit:** ruimtelijke ordening in functie van het concept "brede school" waar sport, cultuur en kinderopvang mogelijk zijn binnen de schoolmuren; openbaar vervoer, stations en bushaltes veiliger maken door vormgeving en begeleiding; fietsverhuursysteem aan de stadsrand; autotaks per kilometer in plaats van vlakke verkeersbelasting, kerosinebelasting op vliegtuigverkeer; milieubelasting op vliegtuigtickets om ontwikkelingssamenwerking te financieren.

□

Je vindt de volledige nota in de RoSa Bibliotheek [www.rosadoc.be](http://www.rosadoc.be)

**Samenstelling: Brigitte Rys**

<sup>1</sup> Rio conferentie, agenda 21, principe 20 zie <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>

<sup>2</sup> <http://www.genanet.de>

<sup>3</sup> Lezing: *Solidarity in the Greenhouse: Gender in Energy and Climate Change*, Ulrike Röhr. – Organisatie: Vrouw & Maatschappij en Kabinet van Hilde Crevits, minister van openbare werken, energie, leefmilieu en natuur. Dossier beschikbaar in de RoSa bibliotheek [www.rosadoc.be/](http://www.rosadoc.be/)

<sup>4</sup> meer over de Marrakech-akkoorden zie [http://www.emis.vito.be/index.cfm?PageID=35&news\\_id=2018](http://www.emis.vito.be/index.cfm?PageID=35&news_id=2018)

<sup>5</sup> [http://www.wecf.de/download/2008/08-02-25\\_WECF\\_Monaco\\_Roehr.pdf](http://www.wecf.de/download/2008/08-02-25_WECF_Monaco_Roehr.pdf)

<sup>6</sup> Women in Europe for a Common Future is een netwerk van organisaties in 30 landen in Europa en Centraal Azië. WECF helpt vrouwen om hun woonomgeving gezonder en duurzamer te maken. Zij ontwikkelen praktische oplossingen en vragen politici om actie te ondernemen. <http://www.wecf.de/dutch/index.php>

<sup>7</sup> zie Kyoto Protocol artikel 12: [http://www.opwarmingaarde.nl/kyoto/kyoto\\_nl.aspx](http://www.opwarmingaarde.nl/kyoto/kyoto_nl.aspx)

<sup>8</sup> meer over de CO2-emissiehandel: <http://www.lne.be/themas/klimaatverandering/co2-emissiehandel>

<sup>9</sup> <http://www.vodo.be/>

<sup>10</sup> A study on gender equality as a prerequisite for sustainable development, Johnson-Latham G. - Zweden: Environment Advisory Council, 2007. [http://www.sou.gov.se/myb/pdf/rapport\\_engelska.pdf](http://www.sou.gov.se/myb/pdf/rapport_engelska.pdf)

<sup>11</sup> <http://www.gendercc.net/>

<sup>12</sup> <http://www.dgcd.be/nl/themas/gender/cvo.html>



## Vrouw & Maatschappij

In de nota *Gender, energie, klimaat en mobiliteit* (juli 2008) formuleert Vrouw & Maatschappij voorstellen om de impact van gender op het energievraagstuk, de klimaatverandering en de mobiliteitsproblematiek in genderevenwichtig beleid om te zetten. Hierna vind je een selectie uit hun voorstellen met betrekking tot:

- **energiebesparing:** energiefacturen moeten duidelijker en makkelijker vergelijkbaar met die van andere leveranciers; stimulansen voor energiebesparing via fiscale aftrek en premies moeten op maat van vrouwen als huurder, als alleenstaande moeder; energie als basisrecht; sociaal tarief moet automatisch toegekend aan kwetsbare groepen;